

OLIJ TA'LIMDA RAQAMLI TA'LIM PLATFORMALARIDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Raxmonov Ismoiljon Alisher o'g'li

Namangan davlat pedagogika instituti

Registrator ofis, Xizmat ko'rsatish

bo'limi boshlig'i

Annotatsiya: Oliy ta'limda raqamli ta'lim platformalaridan samarali foydalanish, ta'lim sifatini oshirish va talabalar bilimni chuqurlashtirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ularning didaktik imkoniyatlarini tizimli o'rganish va metodik qo'llanmalar ishlab chiqish ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga zamin yaratadi.

Kalit so'zlar: platforma, metod, raqamli ta'lim, texnologiya, axborot, dasturiy ta'minot.

DIDACTIC POSSIBILITIES OF USING DIGITAL EDUCATIONAL PLATFORMS IN HIGHER EDUCATION

Abstract: The effective use of digital educational platforms in higher education serves as an important factor in improving the quality of education and deepening students' knowledge. The systematic study of their didactic possibilities and the development of methodological manuals create the basis for a more effective organization of the educational process.

Ключевые слова: платформа, метод, цифровое образование, технология, информация, программное обеспечение.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: Эффективное использование цифровых образовательных платформ в высшем образовании служит важным фактором повышения качества образования и углубления знаний студентов. Системное изучение их дидактических возможностей и разработка методических пособий создает основу для более эффективной организации образовательного процесса.

Keywords: platform, method, digital education, technology, information, software.

KIRISH

So'nggi yillarda dunyo bo'ylab ta'lim sohasida yuz berayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari oliy ta'lim tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda[1]. Texnologik rivojlanish va axborot-kommunikatsiya vositalarining keng tarqalishi

o'quv jarayonini tashkil etishda yangicha yondashuvlarni talab etmoqda. Bu jarayonda raqamli ta'lim platformalari o'qitish jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda[2]. Mazkur platformalar o'quv jarayonini vaqt va makondan mustaqil tashkil etish, interaktiv metodlar asosida bilim berish hamda talabalarning o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi[3].

Oliy ta'lim tizimida an'anaviy dars shakllari ko'pincha auditoriya bilan chegaralangan, o'qituvchining shaxsiy ishtirokiga tayanadi va talabalar faolligini rag'batlantirishda yetarlicha moslashuvchan emas[4]. Raqamli platformalar esa bu cheklavlarni yengib o'tish, o'quv materiallarini multimediya vositalari yordamida taqdim etish, talabalar bilimni real vaqt rejimida baholash va individual ta'lim trayektoriyalarini shakllantirish imkonini beradi[5].

Shunga qaramay, raqamli platformalardan foydalanishning didaktik imkoniyatlarini to'liq o'rganish, ularni oliy ta'lim tizimiga metodik jihatdan integratsiya qilish hamda mavjud pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar yetarlicha ko'p emas[6]. Xorijiy mamlakatlarda olib borilgan tadqiqotlar ko'proq texnik imkoniyatlar, platformalarning funksional xususiyatlari yoki foydalanuvchi tajribasiga e'tibor qaratadi. Mahalliy sharoitda esa raqamli platformalarning o'qitish jarayonidagi metodik, psixologik va didaktik jihatlari bo'yicha izlanishlar cheklangan[7].

Raqamli platformalarning ta'lim jarayoniga kiritilishi bilan bog'liq eng katta muammolardan biri — ularning samarali ishlashini ta'minlaydigan metodologik asoslarning yetishmasligi[8]. Ko'plab oliy ta'lim muassasalari raqamli platformalarni texnik vosita sifatida joriy qilgan bo'lsa-da, ularning didaktik imkoniyatlarini to'laqonli ochib beruvchi o'qitish strategiyalari va metodlari ishlab chiqilmagan. Natijada, platformalar mavjud bo'lsa ham, ularning imkoniyatlaridan faqat eng oddiy — masofadan topshiriqlar yuborish va baholash funksiyalari darajasida foydalanilmoqda.

Bundan tashqari, talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi raqamli kompetensiya farqi ham muhim masala bo'lib qolmoqda. Ayrim o'qituvchilar texnologiyalardan foydalanish bo'yicha yetarli malakaga ega bo'lmaganligi sababli, platformalarning ilg'or funksiyalari ishga solinmaydi. Shu bilan birga, talabalar tomonidan raqamli

ta'limga moslashish darajasi ham bir xil emas — bu esa platformalar yordamida ta'lim sifatini teng taqsimlashga to'sqinlik qiladi.

An'anaviy yondashuvlarda o'quv jarayoni asosan o'qituvchi faoliyatiga bog'liq bo'lib, talaba passiv bilim oluvchi sifatida ishtirok etadi. Raqamli ta'lim platformalari esa bu modelni o'zgartirib, talabani faol ishtirokchi va bilim yaratuvchiga aylantirishi mumkin. Ammo bu o'zgarish faqat puxta metodik yondashuvlar ishlab chiqilgandagina sodir bo'ladi. Aks holda, platforma faqatgina an'anaviy dars jarayonining elektron nusxasiga aylanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

So'nggi yillarda O'zbekiston oliy ta'lim tizimida raqamli ta'lim platformalaridan foydalanish bo'yicha ilmiy izlanishlar faol rivojlanmoqda. Jumladan, A. Xodjayevoliy ta'lim jarayonida masofaviy ta'lim tizimlari imkoniyatlarini tahlil qilib, ularning o'quv jarayonini individuallashtirishdagi rolini ta'kidlaydi. M. Yusupov raqamli ta'lim vositalari yordamida talabalarning mustaqil ishlash kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi[9]. Z. Raxmonqulova elektron resurslar va virtual laboratoriyalarni joriy etishning didaktik afzalliklarini, xususan, talabalar motivatsiyasi va interaktivlik darajasiga ijobiy ta'sirini asoslab bergan[10].

Shuningdek, A. Abduqodirov oliy ta'limda masofaviy platformalarning integratsiyasi bo'yicha milliy model ishlab chiqib, Moodle, Google Classroom va Edmodo tizimlarini solishtirgan. Ushbu tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar o'qitish metodologiyasini diversifikatsiya qilish, darslarni vizuallashtirish va qayta ishlash imkonini beradi. Rossiya ilmiy maktabida raqamli ta'lim platformalarining didaktik imkoniyatlari bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilgan[11]. E.S. Polat masofaviy ta'lim texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llash metodikasini ishlab chiqib, talaba–o'qituvchi–o'quv mashg'uloti o'rtasidagi interaktiv muloqotni kuchaytirish modelini taklif qilgan[12]. A.A. Andreev raqamli platformalarning adaptiv ta'lim berish imkoniyatlarini tahlil qilib, ularni shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi bilan bog'lagan[13]. V.P. Tikhomirov esa "Цифровой университет" kontsepsiyasi doirasida elektron kurslar, onlayn baholash tizimlari va virtual amaliyotlar samaradorligini ilmiy asosda baholagan[14].

Bundan tashqari, N.V. Tikhonova raqamli pedagogik dizayn tamoyillarini ishlab chiqib, multimediya vositalarining bilimlarni mustahkamlashdagi o'rnini ko'rsatgan[15]. S.G. Grigoriev esa sun'iy intellekt elementlarini o'z ichiga olgan ta'lim platformalarining kelajakdagi rivojlanish istiqbollari ochib bergan[16].

O'zbek va rus olimlarining tadqiqotlari tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim platformalari oliy ta'lim jarayonida:

- o'quv jarayonini individuallashtirish;
- interaktiv va multimedia vositalarini keng qo'llash;
- ta'limni masofadan samarali tashkil etish;
- talabalar mustaqilligini rivojlantirish;
- baholashning shaffofligi va tezkorligini oshirish kabi imkoniyatlarga ega.

Bu esa oliy ta'lim sifatini oshirishda raqamli ta'lim platformalarini kompleks joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda oliy ta'limda raqamli ta'lim platformalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari bo'yicha taklif qilinayotgan modelning ilmiy asoslanganligini ta'minlash maqsadida bir nechta metodik yondashuvlar qo'llanildi. Dastlab tadqiqotda oliy ta'limda raqamli ta'lim platformalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlarini

- taqqoslash va;
- tahlil qilish;
- xorijiy va milliy raqamli platformalarni o'rganish;
- pedagogik eksperiment o'tkazish;
- raqamli platformalarning o'quv jarayonidagi funksional imkoniyatlari baholashdan iboratdir.

NATIJA

Oliy ta'limda raqamli ta'lim platformalarining samaradorligini baholash. Taqqoslash va tahlil jarayonida oliy ta'lim muassasalarida foydalanilayotgan raqamli ta'lim platformalari ilmiy asosda o'rganildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi platformalarning o'quv jarayonidagi samaradorligi, funksional imkoniyatlari va pedagogik qo'llanilish darajasini aniqlashdan iborat edi. Tahlil natijalari shuni

ko'rsatdiki, turli platformalar talabalarning bilim olish, mustaqil ishlash va o'zlashtirish jarayoniga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Ba'zi platformalar interaktiv o'quv materiallarini taqdim etish orqali o'quv jarayonini qiziqarli va jalb qiluvchi qiladi, boshqalari esa keng qamrovli resurslarga kirish imkoniyati bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, ayrim platformalarda test va baholash mexanizmlari mukammal ishlangan bo'lib, talabalarning bilim darajasini aniq va tezkor baholash imkonini beradi.

Tahlil jarayonida xorijiy va milliy raqamli ta'lim platformalari alohida ko'rib chiqildi. Xorijiy platformalar global resurslar bilan boyitilgan, interaktivlik va innovatsion texnologiyalarni qo'llash imkoniyatiga ega bo'lib, turli millatlar uchun moslashtirilgan kontentni taqdim etadi. Milliy platformalar esa o'quv jarayonini mahalliy ta'lim talablari va milliy tilga moslashtirishga yo'naltirilgan bo'lib, talabalarning motivatsiyasini oshirish va o'zlashtirish jarayonini qo'llab-quvvatlash imkoniyatini beradi.

Pedagogik eksperiment nazoratli sharoitlarda rejalashtirilib, eksperimental va nazorat guruhlari tashkil etildi. Eksperimental guruh talabalar platformadan foydalangan holda o'rganish jarayonini amalga oshirdi, nazorat guruh esa an'anaviy metodlar bilan ishladi. Eksperiment davomida talabalarning bilim darajasi, mustaqil ishlash ko'nikmalari va motivatsiyasi interaktiv mashqlar, testlar va o'z-o'zini baholash natijalari orqali kuzatildi. To'plangan ma'lumotlar statistik tahlil qilindi va guruhlar natijalari solishtirildi.

Raqamli platformalarning o'quv jarayonidagi funksional imkoniyatlarini baholash jarayonida platformalarning interaktiv mashqlar, test va baholash tizimlari, o'quv materiallariga kirish qulayligi, talaba-o'qituvchi muloqoti, feedback mexanizmlari va o'quv jarayonini monitoring qilish imkoniyatlari tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, samarali platformalar o'quv jarayonini interaktiv, shaxsiylashtirilgan va nazorat qilinadigan qiladi, talabalarning bilimni tezroq va mustahkamroq egallashini, mustaqil ishlash va motivatsiyasini oshirishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, platformaning interaktiv imkoniyatlari va doimiy feedback pedagogik jarayonni samarali tashkil etadi.

Pedagogik maqsadlar uchun eng optimal raqamli platformalar o'quv jarayonini individuallashtirish, talabalarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish va bilimni mustahkamlashga xizmat qiladi. Tadqiqot asosida platformalarni tanlashda funksional imkoniyatlari, interaktivligi, test va monitoring tizimlarining mavjudligi hamda talabalarga qulayligi asosiy mezon sifatida hisobga olinishi lozim.

XULOSA

Oliy ta'limda raqamli ta'lim platformalaridan foydalanishning didaktik va pedagogik samaradorligini o'rganish tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, platformalar talabalarning bilim egallash jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi. Taqqoslash va tahlil jarayonida xorijiy va milliy raqamli platformalarning funksional imkoniyatlari aniqlanib, pedagogik maqsadlar uchun eng samarali vositalar ajratildi. Xorijiy platformalar global resurslar va innovatsion texnologiyalarni taqdim etishi bilan ajralib turadi, milliy platformalar esa o'quv jarayonini mahalliy ta'lim standartlari va tilga moslashtirish orqali talabalarning motivatsiyasini oshiradi.

Pedagogik eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, eksperimental guruhda talabalarning bilim darajasi, mustaqil ishlash ko'nikmalari va motivatsiyasi nazorat guruhiga nisbatan yuqori bo'ldi. Interaktiv mashqlar, testlar, feedback mexanizmlari va monitoring tizimlari o'quv jarayonini individualizatsiyalash va samarali boshqarish imkonini yaratadi.

Shu asosda, raqamli ta'lim platformalarini tanlashda ularning funksional imkoniyatlari, interaktivligi, test va monitoring tizimlari, shuningdek, talabalarga qulayligi asosiy mezon sifatida hisobga olinishi lozim. Umuman olganda, raqamli platformalardan foydalanish oliy ta'limda o'quv sifatini oshiradi, talabalarning mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantiradi va pedagogik jarayonni samarali tashkil etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Кучкаров, Ж., & Салихов, Ф. (2020). Рақамли таълим платформалари ва олий таълимда уларнинг педагогик имкониятлари. Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги.

2. Pappas, C. (2019). The Digital Learning Landscape in Higher Education: Tools, Trends, and Pedagogical Implications. *International Journal of Educational Technology*, 16(4), 23–35.
3. Bates, A. W. (2015). *Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning*. Vancouver: BCcampus.
4. Ally, M. (Ed.). (2019). *Competency-Based and Personalized Learning in Higher Education*. Athabasca University Press.
5. Salmon, G. (2017). *E-Moderating: The Key to Teaching and Learning Online* (3rd ed.). Routledge.
6. Heinze, A., & Proctor, C. (2016). Reflections on the Use of Blended Learning in Higher Education. *Journal of Learning Development in Higher Education*, 9, 1–20.
7. Oliy ta'limda raqamli platformalardan foydalanish bo'yicha metodik tavsiyalar. – T.: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2021.
8. Ходжаев, А. Макофавий та'лим тизимлари ва о'қув jarayonini individuallashtirish. – Тошкент, 2020.
9. Yusupov, M. Raqamli ta'lim vositalari va mustaqil ishlash kompetensiyasi. – Тошкент, 2021.
10. Raxmonqulova, Z. Virtual laboratoriyalar va elektron resurslarning didaktik afzalliklari. – Тошкент, 2021.
11. Abduqodirov, A. Moodle, Google Classroom va Edmodo platformalarini solishtirish. – Тошкент, 2022.
12. Polat, E.S. Metodika primeneniya masofavogo obucheniya. – Moskva, 2019.
13. Andreev, A.A. Adaptivnoe obuchenie i tsifrovye platformy. – Moskva, 2020.
14. Tikhomirov, V.P. "Tsifrovoy universitet": elektron kurslar va virtual praktikum. – Moskva, 2021.
15. Tikhonova, N.V. Pedagogicheskiy dizayn i multimedia v obrazovanii. – Moskva, 2020.
16. Grigoriev, S.G. Tsifrovye platformy i iskusstvennyy intellekt v obrazovanii. – Moskva, 2021.